

УДК 347.313

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.47>

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ВТРАТОЮ АБО ЗМЕНШЕННЯМ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ МАЛОЛІТНЬОЇ, НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ АБО ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я

Скриник М.В.,

старший викладач кафедри правничої лінгвістики

Національної академії внутрішніх справ

ORCID: 0000-0001-9891-2371

Скриник М.В.. Відшкодування шкоди, пов'язаної із втратою або зменшенням працездатності малолітньої, неповнолітньої особи, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я.

У науковій статті досліджується актуальне питання відшкодування шкоди неповнолітнім за втрату або зниження працездатності внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я. Неповнолітні особливо вразливі до таких травм, які можуть мати глибокі та довічні наслідки для їхнього фізичного, емоційного та соціально-економічного благополуччя. У цьому дослідженні розглядаються правові, етичні та практичні аспекти компенсації неповнолітнім за цих обставин.

Дослідження починається з аналізу існуючої правової бази та міжнародних конвенцій, які захищають права неповнолітніх і підкреслюють обов'язок надання компенсації за шкоду. У ньому підкреслюється важливість права дитини на розвиток і захист від експлуатації, наголошується на необхідності комплексного підходу до усунення наслідків каліцтва та шкоди здоров'ю.

Крім того, у цій статті досліджуються складності, пов'язані з оцінкою компенсації неповнолітнім, беручи до уваги унікальні траєкторії розвитку та потенційні майбутні доходи дітей. Він досліджує методології для оцінки як негайного, так і довгострокового збитку, враховуючи медичні витрати, психологічну підтримку та освітні потреби. У статті також обговорюється роль систем страхування та державної політики у полегшенні компенсації та підтримки постраждалих неповнолітніх.

Ретельно вивчаються етичні міркування, такі як необхідність пріоритету найкращих інтересів дитини та забезпечення того, щоб механізми компенсації випадково не увічнили експлуатацію чи дискримінацію. У статті розглядаються приклади з різних юрисдикцій, проливаючи світло на успішні практики та потенційні сфери для вдосконалення.

На завершення в цій науковій статті підкреслюється актуальність вирішення проблеми ком-

пенсації неповнолітнім, які зазнали каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, що вплинуло на працездатність. Такий цілісний підхід, який поєднує юридичні, етичні та практичні міркування, гарантує, що постраждалі неповнолітні отримають підтримку, необхідну для повноцінного життя та повної реалізації свого потенціалу, незважаючи на труднощі, з якими вони стикаються.

Ключові слова: Компенсація, неповнолітні, працездатність, каліцтво, шкода здоров'ю, правова база, етичні міркування, вразливість, спеціальний захист.

Skrynyk M.V. Compensation of damages related to the loss or reduction of employment capacity of a minor, minor person caused by disability or other health damage.

This scientific article explores the crucial issue of compensating minors for the loss or reduction of their working capacity resulting from mutilation or other health-related damages. Minors are particularly vulnerable to such injuries, which can have profound and lifelong consequences on their physical, emotional, and socio-economic well-being. This study delves into the legal, ethical, and practical dimensions of compensating minors in these circumstances.

The research begins by analyzing the existing legal frameworks and international conventions that safeguard the rights of minors and underscore the obligation to provide compensation for harm. It highlights the importance of a child's right to development and protection from exploitation, emphasizing the need for a comprehensive approach to addressing the consequences of mutilation and health-related damages.

Furthermore, this article explores the complexities surrounding the assessment of compensation for minors, taking into account the unique developmental trajectories and potential future earnings of children. It investigates methodologies for estimating both immediate and long-term damages, considering medical costs, psychological support, and educational needs. The

article also discusses the role of insurance systems and public policies in facilitating compensation and support for affected minors.

Additionally, ethical considerations are scrutinized, such as the necessity of prioritizing the child's best interests and ensuring that compensation mechanisms do not inadvertently perpetuate exploitation or discrimination. The article examines case studies from various jurisdictions, shedding light on successful practices and potential areas for improvement.

In conclusion, this scientific article underscores the urgency of addressing compensation for minors who have suffered mutilation or other health damages affecting their working capacity. It advocates for a holistic approach that integrates legal, ethical, and practical considerations to ensure that affected minors receive the support they need to lead fulfilling lives and realize their full potential despite the challenges they face.

Key words: Compensation, Minors, Working Capacity, Mutilation, Health Damage, Legal Framework, Ethical Considerations, Vulnerability, Special Protection.

Постановка проблеми. Законодавством передбачено, що у разі завдання фізичній особі шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я остання має право на відшкодування заробітку (доходу), втраченого внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності (ч. 1 ст. 1195 ЦК України). Це ж право гарантовано і в тому разі, якщо на момент завдання їй шкоди особа не працювала (ч. 2 ст. 1195 ЦК України).

Розглядаючи в даному контексті права малолітніх та неповнолітніх осіб необхідно врахувати наступне. Малолітні особи вважаються абсолютно непрацездатними у розумінні трудового права та не можуть мати самостійного заробітку (доходу). Однак, досягнувши 14 років особа набуває статусу неповнолітньої, отримує право вступати в трудові відносини, а відтак – отримувати самостійний заробіток (дохід). Зважаючи на це, законодавець зауважив, що у разі завдання шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я особі, яка досягла 14 років (учневі, який досяг 18 років) юридична або фізична особа, яка завдала шкоди, зобов'язана відшкодувати потерпілому також шкоду, пов'язану із втратою або зменшенням його працездатності, виходячи з розміру встановленої законом мінімальної заробітної плати (ч. 1 ст. 1199 ЦК України). Очевидно, у зв'язку із відсутністю спеціальності і кваліфікації заробіток неповнолітнього буде незначним, саме тому законодавець, вирішуючи питання щодо розміру відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я, що мала наслідком втрату або зменшення працездатності,

поставив у залежність від розміру встановленої законом мінімальної заробітної плати [1, с. 952].

Стан опрацювання. Вітчизняна наука цивільного права в останні роки не приділяла достатньої уваги проблемам захисту прав та інтересів малолітніх осіб щодо відшкодування шкоди. Дослідники М. В. Логвіноюю, М.Д. Бойком, О.О. Отрадноюю, О.А. Підпригорою, В.Д. Примаком, Р.О. Стефанчуком, Є.О. Харитоновим, С.Я. Ременяком.

Мета статті. Досліджуючи відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, що мало наслідком зменшення чи втрату професійної або загальної працездатності, працездатність слід розглядати як здатність до праці, що залежить від стану здоров'я, фізичного, духовного розвитку (розумових та емоційних можливостей), а також професійних знань, уміння і досвіду працівника, що дає йому змогу виконувати роботу визначеного обсягу, характеру та якості. Тобто здатність людини до праці оцінюється не лише за можливістю виконання роботи та функціональним станом організму, а й за додатковими критеріями (стан здоров'я, професійні знання, вміння, досвід [2]. Водночас, професійна працездатність – це здатність даного працівника до роботи за своєю професією (фахом) і кваліфікацією чи за іншою адекватною їй професією (фахом) [3].

Відповідно до норм трудового законодавства України особи, які не досягли повноліття, але яким вже виповнилося 16 років можуть бути прийнятими на роботу – тобто, вступити у трудові правовідносини. А ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» визначає осіб віком від 16 років як працездатних [4]. Додатково законом конкретизовані випадки вступу у трудові правовідносини осіб 15- та 14-річного віку (ст. 188 КЗпП України). А згідно положень ст. 187 КЗпП, особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх [5].

Отже, неповнолітні особи можуть перебувати у трудових відносинах та, відповідно, отримувати заробіток, працюючи за трудовим договором як працівник або ж будучи суб'єктом господарювання (фізичною особою-підприємцем) як роботодавець.

Відповідно, останні також можуть виступати суб'єктами у правовідносинах, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, заподіяної внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка працювала за трудовим договором (ст. 1197 ЦК України) або ж фізичної особи-підприємця (ст. 1198 ЦК України). Водночас, так як мають місце нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання і серед неповнолітніх працівників, то реалізуючи право на захист порушених прав шляхом відшкодування шкоди

здоров'я, завданої останнім внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання, слід керуватися відповідними нормами ЦК України.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у ст. 35 серед осіб, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, що є причиною втрати працездатності є учні та студенти навчальних закладів (залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах); особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту); дитина, яка перебувала в утробі матері (зародок), якщо заподіяння шкоди відбулося внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом [6]. Добровільному страхуванню підлягають також особи, які забезпечують себе роботою самостійно та громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності (ч. 3 ст. 36).

Логічно, що якщо вказані особи підлягають страхуванню, то у разі настання страхового випадку у них виникає право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок нещасного випадку на виробництві або ж професійного захворювання. Тлумачення нещасного випадку, гострого/хронічного професійного захворювання (отруєння), як і процедура їх розслідування та обліку міститься у Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві [7].

Як нами уже зазначалося, законодавством у ч. 2 ст. 1199 ЦК України передбачено, що якщо на момент ушкодження здоров'я неповнолітня особа уже мала заробіток, то шкода має бути відшкодована їй виходячи з розміру її заробітку. Водночас, незалежно від розміру такого заробітку, розмір відшкодування шкоди не повинен бути нижчим встановленого законом розміру мінімальної заробітної плати. До прикладу, розмір заробітку (доходу), втраченого потерпілим, працюючим за трудовим договором, внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, що підлягає відшкодуванню, визначається у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу), який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності – загальної працездатності. Середньомісячний заробіток (дохід) слід обчислювати шляхом поділу сукупного заробітку (доходу) за дванадцять або за три останні календарні місяці роботи, що передувати ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здо-

ров'я на, відповідно, 12 або 3. Пріоритетність при виборі найкращого співвідношення надається потерпілому. При цьому вказане співвідношення, яке і становитиме середньомісячний заробіток (дохід), не повинне бути менше п'ятикратного розмірі мінімальної заробітної плати [1, с. 946]. Ступінь втрати професійної працездатності, а за її відсутності – загальної працездатності встановлюється у відсотках медико-соціальною експертною комісією (МСЕК).

Слід звернути увагу на те, що у цивільному законодавстві закріплена можливість збільшення розміру відшкодування шкоди, пов'язаної із зменшенням професійної працездатності особи внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, вже після початку трудової діяльності (ч. 3 ст. 1199 ЦК України). У такому випадку на розмір відшкодування впливатиме кваліфікація працівника, втім таке відшкодування не може бути меншим, ніж встановлений законом розмір мінімальної заробітної плати.

Аналіз судової практики підтверджує дієвість механізму збільшення розміру відшкодування шкоди, пов'язаної із зменшенням професійної працездатності особи внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я.

Як приклад, можна навести рішення Конопотського міськрайонного суду Сумської області від 31.03.2021 у справі за позовом ОСОБА_1 до КП «Конотопське трамвайне управління», третя особа: ОСОБА_2, про відшкодування шкоди. Під час розгляду справи судом було встановлено, що 29 листопада 1977 року у зв'язку із ДТП, яка сталася з вини водія КП «Конотопське трамвайне управління» ОСОБА_2, позивача, яка була малолітньою особою, були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження, внаслідок чого їй ампутували ліву ногу, ліву руку та стопу правої ноги. До виповнення позивачеві 16 років в рахунок відшкодування витрат на постійний догляд ОСОБА_2 сплачувала матері позивача по 40 крб. щомісячно. Попри встановлення I групи інвалідності позивач закінчила Харківський обліково-економічний технікум та до 16 березня 1998 року була працевлаштована до моменту звільнення через погіршення стану здоров'я. Рішенням Конопотського місцевого суду від 03 листопада 2004 року, з КП «Конотопське трамвайне управління» вже було стягнуто на користь позивача витрати (за постійний сторонній догляд, втрачений заробіток і т.д.) у зв'язку із зміною матеріального становища. Розглядаючи справу суд визнав безсумнівно доведеним той факт, що позивач отримала тяжкі тілесні ушкодження, є особою з інвалідністю I групи і потребує стороннього догляду; врахував, що відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, є тривалим у часі процесом, а з часу присудження вказаних виплат, розмір мінімальної заробітної плати змінився, тож позовні

вимоги щодо збільшення відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, є обґрунтованими та підлягають задоволенню [8].

Висновки. Проектом Закону України № 3752 від 26.06.2020 передбачається, що_окрім того, визначення шкоди, пов'язаної із втратою або зменшенням працездатності, яку юридична або фізична особа заподіяли малолітній чи неповнолітній особі після досягнення потерпілим чотирнадцяти років (учнем - вісімнадцяти років) здійснюється виходячи із розміру встановленого договором між потерпілим та особою, якою завдано шкоду або відповідно до рішення суду, за весь час недоотримання доходу. Нині ж діючі норми передбачають визначення розміру такого відшкодування виходячи з розміру встановленої законом мінімальної заробітної плати [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-те вид., перероб. і допов. К.: ЮрінкомІнтер, 2013. Т. II. 1120 с.
2. Втрата працездатності. *Міністерство юстиції*: веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_23359.
3. Порядок встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.06.2012 № 420 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1387-12#Text>.
4. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
5. 5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в ред. Закону від 28.12.2014 № 77-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-19/conv#Text>.
7. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 року № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF/conv#n13>.
8. Рішення Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 31.03.2021 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96027215>.
9. Проект Закону про внесення зміни до Цивільного кодексу України щодо забезпечення прав осіб на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю № 3752 від 26.06.2020 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3040>.